

ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИНГ АГРОТУРИЗМ СОҲАСИ ҲАМДА ҚИШЛОҚ ҲУДУДЛАРИНИ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШИНИ ТАЪМИНЛАШДАГИ АҲАМИЯТИ

Сайфуллоев Ойбек Олимович -

*Бухоро давлат университети,
Иқтисодиёт кафедраси докторанти*

Аннотация. Ушбу мақолада Ўзбекистон иқтисодиётининг етакчи тармоғи сифатида туризм соҳасига хусусан, агротуризм соҳасига инвестицияларни жалб этишнинг аҳамияти ёритиб берилган. Агротуризм соҳасига инвестицияларни жалб этишнинг бошқариш механизмлари таҳлил қилинган. Ўзбекистон шароитида агротуризм соҳасига инвестицияларни жалб қилишда таъсир кўрсатиш тизимлари кўрсатиб ўтилган. Агротуризмнинг қишлоқ ҳудудларини барқарор ривожланишини таъминлашдаги аҳамияти ёритиб берилган. Инвестицияларнинг агротуризм соҳаси ривожига аҳамияти таҳлил қилинган.

Калит сўзлар. Туризм, агротуризм, инвестициялар, қишлоқ туризми, менежмент, маркетинг, аҳоли бандлиги, бошқарув механизми, сайёҳ, қишлоқ хўжалиги, иқтисодий тараққиёт, инфраструктура.

Кириш. Иқтисодиётнинг турли соҳа ва тармоқларининг фаолият юритиши ҳамда ривожланишида жалб этилаётган инвестиция маблағлари муҳим роль ўйнайди. Инвестициялар ҳажмидаги ижобий миқдорий ўзгаришлар ижтимоий ишлаб чиқариш ва бандлик ҳажмига, иқтисодиётдаги таркибий ўзгаришларга, тармоқлар ва иқтисодиёт соҳаларининг ривожланишига туртки беради. Бу ўз навбатида, корхоналар фаолиятига фойдали таъсир кўрсатади, ялпи миллий маҳсулотнинг ўсишига олиб келади ҳамда мамлакатнинг ташқи бозорда фаоллигини оширади. Шу сабабли, ҳар бир мамлакат учун ижтимоий-иқтисодий ривожланиш стратегиясининг устувор йўналиши сифатида миллий иқтисодиётга инвестиция маблағларини жалб этишнинг жозибадор муҳитини шакллантириш асосий вазифалардан бири ҳисобланади. Яқин келажакда мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётини ривожланаётган давлатларнинг иқтисодий жиҳатдан юқори ривожланиш даражасига етказиб олишни мақсад қилган Ўзбекистон учун республиканинг инвестицион жозибадорлигини тадқиқ этиш, инвестиция маблағларини ички капитал ресурслар ва хорижий инвестиция ҳамда кредитлар асносида кўпайишига эришиш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш муҳим аҳамият касб этади.

Асосий қисм. Ўзбекистон Республикасида нефт-кимё, қишлоқ хўжалиги, озиқ-овқат, тўқимачилик, чарм-поябзал, қурилиш материаллари ишлаб чиқариш каби устувор тармоқларни белгилаш мумкин. Улар юқори қўшимча қийматга эга бўлган, ривожланган ва ривожланаётган тармоқлар қаторига киради. Шунингдек, мамлакатимизда туризм соҳаси ҳам иқтисодиётнинг стратегик тармоғи сифатида белгиланган. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 2 декабрдаги “Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасини жадал ривожлантиришни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-4861-сонли Фармонида туризмни ривожлантиришнинг яхлит концепциясини шакллантириш ва изчил амалга ошириш, туризмга иқтисодиётнинг стратегик сектори мақомини бериш, ушбу соҳани барча ҳудудларни ва ўзаро боғлиқ тармоқларни комплекс равишда жадал ривожлантиришнинг етакчи кучига айланиши лозим бўлган иқтисодиётни диверсификациялаш, таркибий ўзгартириш ва барқарор ривожланишнинг қудратли воситасига айлантириш, яратиладиган ялпи ички маҳсулотда, маҳаллий бюджет

даромадларида туризмнинг улушини кўпайтириш, иш билан бандликни таъминлаш, аҳолининг турмуш даражаси ва сифатини ошириш бўйича тизимли чора-тадбирларни амалга ошириш - туризм соҳасидаги давлат сиёсатининг мақсадли вазифалари ва устувор йўналишларидан бири этиб белгиланган [1]. Ўзбекистонда сайёҳлик саноати энг ёш тармоқлардан бири бўлсада, ўз потенциалига кўра кўплаб тармоқлардан олдинда ҳисобланади. Туризм соҳасига жалб қилинган инвестициялар соҳа ривожига билан биргаликда, ёшдош бўлган соҳалар ривожига ҳам ижобий таъсир кўрсатади.

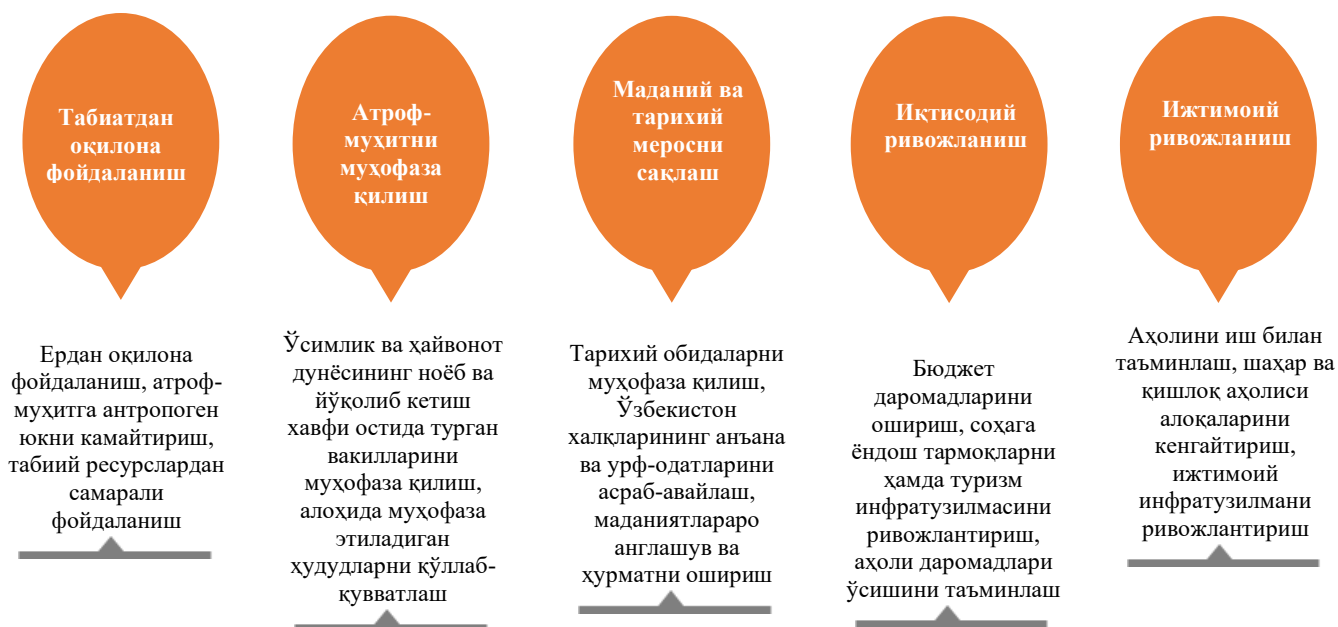
Шунингдек, коронавирус пандемияси Ўзбекистонда ҳозирги даврга қадар мавжуд бўлган сайёҳлик бизнес моделларини инновация ва рақамлаштириш ёрдамида тубдан қайта кўриб чиқиши заруриятини ҳам юзага келтирди. Бизнинг фикримизча, пандемия фонида салоҳияти энди очила бошлаган агро ва экотуризм каби бозор сегментларини ривожлантириш, туризм саноатининг ушбу соҳаларига инвестицияларни жалб этишнинг бошқарув механизмининг такомиллаштириш зарур.

Бугунги кунда бутун дунёда техноген омилларнинг жамият ва маданият ҳаёт ривожига ҳамда табиий муҳитга салбий таъсири ошиб бормоқда. Инсоният тараққиёти эса глобал саноатлашиш, индустриал марказлар ҳамда шаҳарларнинг жадал ривожланиши билан боғлиқ равишда кечмоқда. Иқтисодийнинг ўсиб, ривожланиб бориши билан биргаликда шаҳарларнинг саноат марказлари сифатидаги роли ҳам ошиб, уларда табиий урбанизация жараёнлари рўй бермоқда. 2019 йилда бошланган коронавирус пандемияси ҳам инсоният фаолияти, турмуш даражаси, эҳтиёжлари ҳамда уларни қондириш воситалари таркибига ўз таъсирини ўтказди. Шу жумладан, инсон фаолияти билан боғлиқ бўлган дам олишга бўлган эҳтиёжни қондириш борасида ўзгартиришлар киритиш, туризм ҳамда дам олиш жойларини ривожлантиришнинг янги усуллари излаш зарурияти юзага келди. Урбанизация даражасининг ошиб бориши, экологик вазиятнинг ёмонлашуви ҳамда замонавий ҳаётнинг бошқа салбий омиллари шаҳар аҳолисида шаҳарнинг шовқин-суронидан узоқда дам олишга бўлган истакни шакллантиради. Ҳозирги вақтда шаҳар аҳолиси орасида очиқ ҳавода, табиат қўйнида дам олишга бўлган юқори талаб шаклланган. Бу талабни туризмнинг агротуризм йўналишини ўзининг барча шакллари орқали таъминлаши мумкин. Қишлоқ жойларида очиқ сайёҳлик жаҳон амалиётида узоқ вақтдан бери кенг тарқалган ва самарали давлат бошқаруви орқали ҳам қишлоқ жойлари, ҳам давлат учун аниқ иқтисодий самара беради [2].

Ўзбекистонда агротуризм соҳаси ҳали шаклланиш босқичида. Қишлоқ жойларида инфратузилманинг яхши ривожланмаганлиги, агросаноат комплексининг аксарият корхоналари томонидан аҳолини иш билан таъминлаш даражаси юқори эмаслиги каби муаммолар мавжуд. Ушбу муаммолар бизни қишлоқ аҳолисининг бандлигини таъминлаш, даромад манбаларини ҳамда хажмини кўпайтиришнинг янги усул ва механизмларни излашга мажбур қилади. Бу муаммоларнинг ечимларидан бири минтақаларда агротуризмни ривожлантириш ҳамда соҳага инвестицияларни фаол жалб қилиш ҳисобланади.

Бугунги кунда Ўзбекистонда агротуризмни ривожлантириш бўйича чора-тадбирлар тизими аниқ шакллантирилмаган. Туризм саноатининг ўзига хос соҳаси сифатида агротуризм соҳасида қўлланиладиган стандарт ва қоидалар ишлаб чиқилмаган. Шунингдек, ушбу соҳада инвесторларнинг қизиқиши жуда паст ёки соҳанинг инвестицион жозибадорлиги етарли даражада тадқиқ қилинмаган. Аммо, бу ҳолатларни соҳага бўлган талабнинг мавжуд эмаслиги билан изоҳлаш ноўрин. Тадқиқотлар натижасида бемалол таъкидлаш мумкинки, Ўзбекистон шаҳар аҳолисида қишлоқ жойларида дам олишга бўлган жуда катта қондирилмаган яширин талаб мавжуд. Айнан

ушбу омиллар агротуризм бизнес сифатида ҳам, ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш воситаси сифатида ҳам катта салоҳиятга эга эканлигини кўрсатмоқда (1-расм).

1-расм. Агротуризмнинг қишлоқ ҳудудларини барқарор ривожланишини таъминлашдаги аҳамияти⁹³

Агротуризмга инвестициялар – бу соҳага фойда олиш мақсадида инвесторлар томонидан ўз сармояларининг жойлаштирилишидир. Агротуризм соҳасига сармоя киритиш, бошқа соҳалар каби даромад олиш мақсадида амалга оширилади. Агротуризм соҳасида инвестицион фаоллик инвесторларнинг ўз инвестицияларидан оладиган даромадларига тўғридан-тўғри боғлиқ ҳисобланади. Ўзбекистонда агротуризм соҳасига инвестицияларни жалб қилишни давлат томонидан тартибга солиш тизимини яратиш соҳани жадал ривожлантириш жараёни сифатида хизмат қилиши мумкин. Бир қатор сабабларга кўра, бугунги кунда агротуризм инвесторлар учун катта қизиқиш уйғотмайди. Хусусан, инвесторлар ўзлари учун янги, “экзотик” бизнес йўналиши ҳисобланувчи соҳага инвестицияларини йўналтиришга шошилмаяпти. Бундан ташқари, агротуризмнинг ривожланмаганлиги сабабли Ўзбекистонда агротуризм маркетинги деярли йўқлиги таъкидлаш лозим. Яъни агротуризм хизматларини кўрсатувчи объектлар сони етарли даражада эмас ҳамда улар орасида рақобат муҳити шаклланмаган.

Ўзбекистонда агротуризмни ривожлантириш билан боғлиқ кўплаб муаммоларга қарамай, ушбу соҳада кенг қўламли инвестицион лойиҳаларни амалга ошириш жиддий ижобий ижтимоий-иқтисодий аҳамиятга эга ва турли хўжалик юритувчи субъектлар учун сезиларли иқтисодий фойда келтиради (1-жадвал).

⁹³ Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Инвестицияларнинг агротуризм соҳаси ривожига аҳамияти⁹⁴

Давлат учун	Қишлоқ аҳолиси учун	Сайёҳлар учун
Қишлоқ хўжалиги соҳасида туризм билан боғлиқ бўлган, шаҳар ва қишлоқ интеграциясини таъминловчи янги фаолият турини ривожлантириш	Қишлоқ аҳолиси учун қўшимча даромад манбаларини пайдо бўлиши	Жисмоний саломатликни яхшилаш, иш фаолияти самодорлигини ошириш ва психологик стрессни бартараф этиш имконияти
Давлат бюджетига солиқ тушумларининг ортиши	Қишлоқ аҳолиси ҳаёт даражаси ва сифатининг ошиши	Қишлоқ ҳаётининг ўзига хос хусусиятлари билан танишиш
Қишлоқ жойларда ижтимоий-иқтисодий тенгсизликни камайтириш	Ишсизлик даражасининг камайтириши	Маҳаллий аҳолининг тарихи, урф-одатлари, маросимлари, таомлари билан танишиш
Қишлоқ хўжалиги соҳасида қўшимча иш ўринлари яратиш	Агротуризм соҳасида ўз тадбиркорлик фаолиятини йўлга қўйиш	Қишлоқ ҳаётига оид янги билим, кўникма ва малакаларни эгаллаш
Аҳолининг қишлоқдан шаҳарга чиқиб кетишини камайтириш, ёшларни қишлоққа жалб қилиш	Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сотиш соҳасини кенгайтириш	Янги экзотик дам олиш жойларининг пайдо бўлиши
Қадимий қишлоқ аҳоли манзилгоҳларини асраш-авайлаш	Аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларининг қўллаб-қувватланиши	Иш фаолиятини самодорлиги ошиши
Соҳага ёндош бўлган соҳалар ривожига эришиш	Агротуризм комплексларига ташриф буюрувчилар учун қўшимча тадбиркорлик фаолиятини йўлга қўйиш имконияти	Нисбатан арзон бўлган туризм хизматларидан фойдаланиш имконияти
Қишлоқ жойларида инфратузилмани шакллантириш, хизмат кўрсатиш ҳамда табиатни муҳофаза қилишга инвестициялар оқимини йўналтириш имконияти	Қишлоқ жойларда замонавий ижтимоий-маиший инфратузилманинг яратилиши	Қулай ҳамда сифатли бўлган туризм хизматларидан фойдаланиш имконияти

Хулоса. Агротуризм соҳасига инвестицияларни жалб қилиш нафақат соҳанинг балки бошқа тармоқларнинг ҳам ривожига таъсирини кўрсатади. Агротуризмнинг ривожланиши ердан фойдаланишни такомиллаштириш ҳамда ундан оқилона фойдаланишга олиб келади. Ердан сайёҳлик мақсадларида фойдаланиш кўп ҳудудлар учун қишлоқ хўжалиги ва саноатга нисбатан анча юқори даромад келтиришини ҳалқаро тажриба кўрсатмоқда. Шунингдек, агротуризм қишлоқ хўжалиги тармоғининг мувозанатли ривожланиши учун муҳим аҳамият касб этади.

Ноёб табиат ва бой анъаналар Ўзбекистонда агротуризмни ривожлантириш учун муваффақиятнинг асосий таркибий қисмларидан биридир. Замонавий сайёҳлар СВТ

⁹⁴ Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

(Community based tourism-жамиятга асосланган туризм) каби муқобил саёҳат вариантларини тобора кўпроқ танламоқдалар. Маҳаллий аҳолининг урф-одатлари ва ҳаёти билан яқиндан танишишни истаган Ғарб сайёҳлари орасида СВТ туризми тобора оммалашиб бормоқда. Бу экономотуризмнинг машҳур йўналиши бўлиб, унинг энг муҳим таркибий қисм маълум бир мамлакатнинг оддий аҳолисининг яшаш шароитларига имкон қадар яқин муҳитда яшашдир. Туризмнинг бу тури маҳаллий аҳолининг оилавий уйларида турар жойлари билан қишлоқ жойларининг туристик салоҳиятидан фойдаланишга асосланган. Ўзбекистон шароитида қишлоқ жойларида маҳаллий аҳоли ўз уйларида оилавий меҳмон уйларини ташкил қилган ҳолда сайёҳларга отларда сайр қилиш, миллий таомлар пишириш, пичан ўриш, мева-сабзавотлар ва пахта теримида иштирок этиш, гилам тўқиш, кашта тикиш каби хизматларни кўрсатишлари ва сабоқ беришлари мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 2 декабрдаги “Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасини жадал ривожлантиришни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-4861-сонли Фармони.

2. Косенчук, О. В., Блинов, О. А., Новиков, Ю. И., & Рабканова, М. А. (2015). Понятие агротуризма в теории и практике управления сельскими территориями. Современные проблемы науки и образования, (2-2), 387-387

ТИЖОРАТ БАНКЛАРИНИНГ ИНВЕСТИЦИЯВИЙ ФАОЛИЯТИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ МЕХАНИЗМЛАРИ

Камилова Ирода Хуснитдиновна -

*Тошкент давлат иқтисодиёт университети
Банк иши ва инвестициялар кафедраси доценти., PhD*

Бугунги кунда дунё мамлакатлари иқтисодиёти ривож ва халқаро интеграциясида инвестицион кредитлар муҳим ўрин эгалламоқда. Зеро, инвестицион кредитлар тижорат банкларининг миллий ва жаҳон молия бозоридаги узоқ муддатли стратегиясини амалга оширишда ва унинг воситасида халқаро муносабат ва тажрибаларни ривожлантиришда энг муҳим омил бўлиб хизмат қилмоқда. Олиб борилган тадқиқотлар инвестицион кредитлар бир қанча анъанавий ва замонавий кредитлаш шакллари ўзида мужассам этган ҳолда улардан фойдаланишда миллий, хорижий ва халқаро молия-кредит институтлари билан ҳамкорликларнинг ўрнатилиши ва ривожланишига эришилаётганлиги буни яққол тасдиқламоқда. Ўз навбатида, жаҳон амалиётида ривожланган давлатларда инвестицион кредитлаш борасида юксак ривожланиш ва бой тажрибаларга эришилиб, хусусан, “Германия давлатида жами асосий капиталга инвестициялар таркибида инвестицион кредитларнинг улуши 49,5 фоизни, АҚШда 62 фоизни, Буюк Британияда 76,5 фоизни ташкил этмоқда”⁹⁵. Инвестицион кредитларга бўлган талаб кундан-кунга ошиб бораётган бугунги кунда тижорат банклари томонидан инвестицион кредитлаш тизимини такомиллаштириш заруриятини келтириб чиқармоқда.

⁹⁵ Силантьев А. Э. Роль инвестиционного кредитования в РФ, США и ЕС // StudArctic forum. Выпуск 1 (13), 2019, DOI: [10.15393/j102.art2019.3761](https://doi.org/10.15393/j102.art2019.3761). // <http://saf.petrus.ru/journal/article.php?id=37610>